

HET KUNSTENLANDSCHAP IN ANTWERPEN. EEN SCHEETS ANNO 2015 EN EEN CHARTER VOOR DE TOEKOMST

**Antwerps Kunsten Overleg
27 augustus 2015**

Deze landschapsschets is bedoeld voor kunstorganisaties als achtergrond voor hun subsidieaanvraag. Hij is ook een aanzet voor het lokaal bestuur om zich met verve en met onderbouwde argumenten achter zijn kunstorganisaties te scharen.

De tekst nodigt de Antwerpse kunstorganisaties uit om al hun kennis, kunde, creativiteit en artistieke krachten in te zetten op de nagenoeg onmogelijke taak om samen alle inwoners te betrekken op en bij hun activiteiten. Daartoe herdenken ze elk op hun manier, maar ook in nieuwe verbanden en samenwerkingen onder elkaar, hun werking en inzet.

Inhoudsopgave

Vanwege het Antwerps Kunsten Overleg.....	- 5 -
Vooraf	- 6 -
Positionering en samenwerking in het nieuwe kunstendecreet.....	- 6 -
Methodiek.....	- 6 -
Tekenen is verbeelden.....	- 7 -
Waarvoor de landschapstekening kan dienen	- 8 -
Cijfers en data: aandacht, aandacht!.....	- 9 -
Demografische trends.....	- 9 -
Sociale trends	- 14 -
Leefbaarheid.....	- 16 -
Cultuur: aanbod, participatie (deelname) en tevredenheid.....	- 17 -
Het kunstenaanbod gezien vanuit subsidies.....	- 21 -
Wat Antwerpen artistiek versterkt.....	- 26 -
Een grote verscheidenheid en gelaagdheid	- 26 -
Vruchtbare bodem en beleid	- 26 -
Een goede infrastructurele basis	- 26 -
Een grote variëteit buiten het kunstenveld	- 26 -
Zorg voor kunstopleidingen	- 27 -
Een matrixfoto van de kunsten in Antwerpen	- 28 -
Inhoudelijke analyse.....	- 30 -
De urgentie die uitgaat van de maatschappelijke realiteit	- 30 -
De kracht van het ontwikkelings- en wroetwerk.....	- 31 -
Disciplines en functies die elkaar versterken	- 32 -
Over productie en onderspreiding.....	- 33 -
Duurzame aandacht voor duurzaamheid.....	- 34 -
Een sector die alle kinderen en jongeren omarmt.....	- 34 -

Besluit	- 35 -
Charter van de leden van het Antwerps Kunsten Overleg naar aanleiding van het Antwerpse kunstenlandschap 2015	- 36 -
Colofon.....	-38-

Vanwege het Antwerps Kunsten Overleg

Sinds 2008 verenigen het grootste deel van de Antwerpse kunstorganisaties zich in een kunstenuverleg. Samen sterk, maar ook: meer ogen zien altijd meer dan één paar ogen. Zo kwam er vanuit AKO bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 een memorandum tot stand. Zo ook werden het voorbije jaar onder de noemer *Heikele kwesties* een aantal sprekers uitgenodigd om met de sector na te denken over evoluties, revoluties of onterechte stilstand.

Nu de tijd daar is om beleidsplannen te schrijven voor Vlaamse kunstensubsidies, wou het bestuur van AKO de kans grijpen om de blik naar het eigen landschap te richten. Met TouchTime (Bruno Verbergt) werd een redacteur gevonden die alles wat aangebracht werd in een tekst goot.

Op 1 juni 2015, net voor schepen Philip Heylen de gangmaker was van een 'heikele kwesties'-sessie, verkoos AKO een nieuw bestuur.

Deze landschapstekening werd door oud en nieuw bestuur samen besproken en is op die manier iets waar we met z'n allen, bestuurders en leden van AKO, best trots op zijn.

En dan nu: aan de slag. Voor de Antwerpse kunstensector en voor het beleid maar één motto: geen woorden maar daden.

Vooraf

Positionering en samenwerking in het nieuwe kunstendecreet

Op 1 oktober 2015 moeten aanvragen voor structurele werkingsubsidies vanuit het Kunstendecreet voor de periode 2017-2021 ingediend zijn. Kunstinstellingen moeten dat doen per 31 oktober 2015. Projecten die vanaf 1 januari 2016 willen gesubsidieerd worden, moeten al op 15 september 2015 hun aanvraag ingediend hebben.

Aanvraagdossiers voor kunstorganisaties en voor projecten zullen worden getoetst aan volgende criteria:

- 1 kwaliteit inhoudelijk concept en concrete uitwerking
- 2 kwaliteit zakelijk beheer:
 - het sporen van de artistieke met de zakelijke planning
 - een haalbare en realistische begroting
 - aandacht voor een correcte vergoeding voor kunstenaars (*voor werkingsubsidies ook: een kwaliteitsvol personeelsbeleid voeren*)
 - de evenwichtige samenstelling van de raad van bestuur, rekening houdend met maatschappelijke en culturele diversiteit (*enkel voor werkingssubsidies*)
 - de wijze waarop de organisatie bestuurd wordt (*enkel voor werkingssubsidies*)
- 3 kwaliteit voorbijwerking (*enkel voor werkingssubsidies*)
- 4 positionering en samenwerking
- 5 landelijke en/of internationale betekenis
- 6 kennisopbouw en kennisdeling (*enkel voor werkingssubsidies*)
- 7 maatschappelijke en culturele diversiteit (*enkel voor werkingssubsidies*)
- 8 ondersteuning van kunstenaars (*enkel voor werkingssubsidies*)
- 9 indien van toepassing, de nadere bepaling door de Vlaamse Regering van de criteria.

Voor kunstinstellingen gelden nog andere criteria:

1. inzet op de vijf functies;
2. artistieke uitmuntendheid;
3. internationale relevantie;
4. duurzame opbouw van traditie en vernieuwing;
5. maatschappelijke en culturele inbedding en engagement;
6. landelijke schaal en performante eigen infrastructuur;
7. sterk en dynamisch management en solide financieel beleid;
8. de principes van goed bestuur naleven;
9. aandacht voor kunst- en cultuureducatie, in samenwerking met het onderwijs;
10. startende kunstenaars ondersteunen.

Methodiek

Het bestuur van het Antwerps Kunsten Overleg nam in april 2015 het initiatief om, in de aanloop van de kunstenplanperiode 2017-2021, een Antwerpse landschapstekening te maken. Daartoe werd eerst aan 117 Antwerpse cultuurorganisaties gevraagd een matrix in te vullen, zodat er een helikopterzicht kon gevormd worden van de kunstenpraktijk in Antwerpen, zowel in cijfers, in samenwerkingsverbanden als in 'functie'-intenties van de

Het kunstenlandschap in Antwerpen. Een schets anno 2015 en een charter voor de toekomst.

kunstensubsidieaanvragers. Piet Menu (De Brakke Grond) analyseerde als buitenstaander de matrixgegevens die door 48 organisaties werd ingevuld en legde enkele verbanden met de kunsten- en beleidspraktijk in Amsterdam. De stad Antwerpen heeft heel wat relevante demografische, sociale en participatiecijfers en data publiek gemaakt via de Antwerpse buurtmonitor. Villanella stelde de infrastructuur ter beschikking voor een startsessie op 20 mei 2015. 29 afgevaardigden van 19 organisaties woonden de presentatie van de analyse van Piet Menu bij en reflecteerden in werkgroepen over de belangrijkste uitdagingen. Tot slot werd op die sessie aan elke deelnemer individueel gevraagd zijn/haar belangrijkste persoonlijke observatie over het Antwerpse kunstenveld op te schrijven. Al deze input vormde voor TouchTime (Bruno Verbergt) het basismateriaal van deze tekening. TouchTime verzorgde eerder al de redactie van een landschapsschets van Gentse kunstorganisaties. Algemene analyses uit de Gentse tekening, zoals bijvoorbeeld deze in de volgende paragraaf, werden daaruit overgenomen of geparafraseerd.

Een eerste versie van de landschapstekening werd uitvoering besproken op een gezamenlijke vergadering van het oude en nieuwe AKO-bestuur op 3 juni 2015. Als gevolg daarvan werden een aantal wijzigingen doorgevoerd: nuances aangebracht, overtuigingen geschrapt en structuur aangebracht in de conclusies en aandachtspunten. Een tweede versie werd door het AKO-bestuur op 25 juni 2015 besproken en goedgekeurd. Met de sector werden de besluiten besproken en definitief goedgekeurd op 19 augustus 2015 in HETPALEIS.

Tekenen is verbeelden

Deze landschapstekening vertrekt van een aantal axioma's.

Het belangrijkste is wellicht dat *de stedelijke context* het beste kader is om een kunstenveld te beschrijven. De bovenlokale en internationale werking en betekenis van de kunsten wordt daardoor ondergewaardeerd.

Ook het gebruik van het *functiekader* van het nieuwe kunstendecreet richt de blik alsof dat de enige manier van kijken is.

Bovendien gaat de landschapsbeschrijving uit van de door het decreet gestuurde blik op de *kunsten*. Die is uiteraard arbitrair: film en literatuur vallen eruit (want deze materies zijn 'verfondst'), het lokaal cultuurbeleid (en dus de impact van cultuurcentra, bibliotheken, amateurkunsten, sociaal-cultureel werk, ...) ontbreekt en ook de erfgoedwerking van vele Antwerpse musea en organisaties blijft buiten zicht. Hoewel partners uit deze velden uitgenodigd werden de mapping-matrix mee in te vullen, was de respons zeer gering. Daarnaast kent Antwerpen een rijk artistieke en cultureel leven dat zich afspeelt in de mode, de muziek, het uitgaansleven, vormgeving en design, etc. Een formeel platform waar de belangrijkste actoren uit deze zogenaamde *cultural industries*, het erfgoedveld en het "lokaal cultuurbeleid" van cultuur- en ontmoetingscentra, bibliotheken en verenigingen zich mengt met deze uit het kunstenveld, ontbreekt.

De tekening is een perceptie, gevoed door gegevens die elk hun (ideologisch) kader meebrengen. De kunsten zijn veel meer en rijker dan dat. Een opsomming van wie wel of geen structurele werkmiddelen ontvangt, zegt iets, maar lang niet alles. Bovendien toont een landschapstekening vaak enkel de buitenkant: de prachtige artistieke prestaties, de noeste inzet voor talentontwikkeling, cultuureducatie of reflectie, het elke

keer opnieuw zoeken, bereiken en verwennen van publiek voor momenten van verwondering is wat een stad tot kunststad maakt. Die 'binnenkant' van de kunsten komt niet tot zijn recht in een landschapstekening.

Tekenen is vertekenen, het verschil tussen wat er is en wat er zou moeten zijn, tussen wat je ziet en wat je wil zien, kan heel dun zijn. Benadrukken wat er niet is, maakt deel uit van het tekenproces. De blik afwenden, verruimen, focussen of in de toekomst leggen: het zijn allemaal kaders die keuzes inhouden. Bovendien zijn er talloze manieren om het landschap te beschrijven. Men kan het hebben over de infrastructuur die het landschap bepaalt, over de bezoekers die het landschap gebruiken, over de bewoners die er werken en leven, over de denkers en dromers die het anders en beter zien, ... Men kan het beschrijven alsof het meetkunde is, met cijfers en data die grootteordes en trends aangeven. Dat is cartografie. Men kan zich verliezen in meer cijfers, op zoek gaan naar meer detailinformatie, of zelfs verrijken met meer bewustzijn. Men kan de tekening inkleuren met verhalen en anekdotes, men kan de clichés benadrukken die heel het landschap lijken te dragen, maar die tegelijk verhullen wat andere dragende kaders zijn.

Tekenen is ook verbeelden. Het is een construct, een creatie: hier vormgegeven in een proces van analyseren, naar elkaar luisteren en door een relatieve buitenstaander laten redigeren. Meer dan een tekening is het daarom een schets, een werkstuk waar de Antwerpse kunstensector van zegt "Ja, dat is onze *common ground*". Maar vooral: een schets is niet af.

Waarvoor de landschapstekening kan dienen

Deze landschapstekening mag daarom niet alleen gelezen worden vanuit de centrale doelstelling om een basis te zijn voor het kunstendecreetcriterium 'positionering en samenwerking'. Ze is vooral een uitnodiging aan elke kunstenuitvoerder om met de eigen aanvraag, met het eigen potlood en penseel dus, de schets verder in te vullen. Deze schets geeft contouren aan; nuances ontbreken op meerdere plekken. Aan de Antwerpse kunstenuitvoerders om met hun aanvragen en met hun voorafgaand onderling overleg de tekening af te werken en te nuanceren. Of waar nodig ook gewoon buiten de lijntjes te kleuren. Aan het Antwerpse beleid om met die schets in de hand de Antwerpse dossiers op Vlaams vlak mee te verdedigen – en om desgewenst ook zelf het beleid aan te passen.

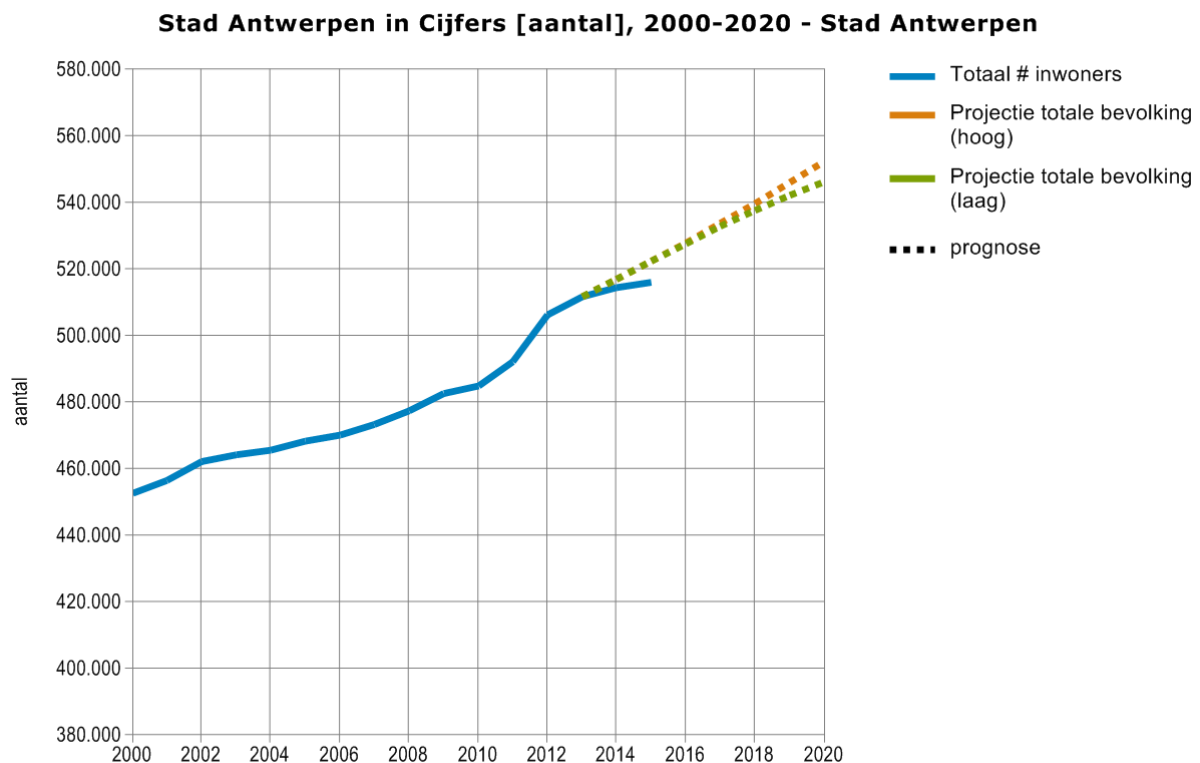
Anders dan de landschapstekeningen van sommige andere steden lijken te beogen (en met name anders dan de Landschapstekening Leuven), is dit geen tekening die een model of een Antwerps standpunt ten aanzien van de Vlaamse subsidiërende overheid wil propageren. Anders ook dan de moeder der kunstenuitvoerschetsen, de Landschapstekening Kunsten van het Kunstenpunt, is er hier geen *deel twee* met aanbevelingen ter attentie van het beleid. Het Kunstenpunt heeft een landschapstekening in 2014 geschreven die de minister materiaal gaf om een eigen visie op de kunsten te ontwikkelen. Dat is de inmiddels gepubliceerde Visienota. Deze landschapsschets is geen beleidsnota; hoogstens toont de schets een interessant beeld, voor de organisaties én voor het beleid.

Cijfers en data: aandacht, aandacht!

Demografische trends

Over 5 jaar zijn er wellicht een 30.000 nieuwe inwoners in Antwerpen. Het officiële aantal inwoners is nu 516.000. Antwerpen verjongt, door de sterke toename van 0-11 jarigen. Meer dan de helft van de inwoners onder 40 zijn van vreemde origine.

De **bevolking** van Antwerpen is sinds de eeuwwisseling aan het stijgen. In de loop van 2011 werd de kaap van 500.000 inwoners genomen. Officieel wonen er in 2015 516.009 mensen in Antwerpen. Mensen zonder officiële verblijfplaats in Antwerpen (kotstudenten, mensen zonder papieren, ...) zitten niet in deze cijfers. De bevolking neemt toe, door natuurlijke aangroei en door een positief migratiesaldo. Op basis van de bevolkingsevolutie van de laatste tien jaar wordt verwacht dat er tegen 2020 een 546.000 à 552.000 inwoners in Antwerpen zullen zijn. De grote toename van de periode 2010 – 2012 is evenwel gestopt: er is een knik in de grafiek zichtbaar.

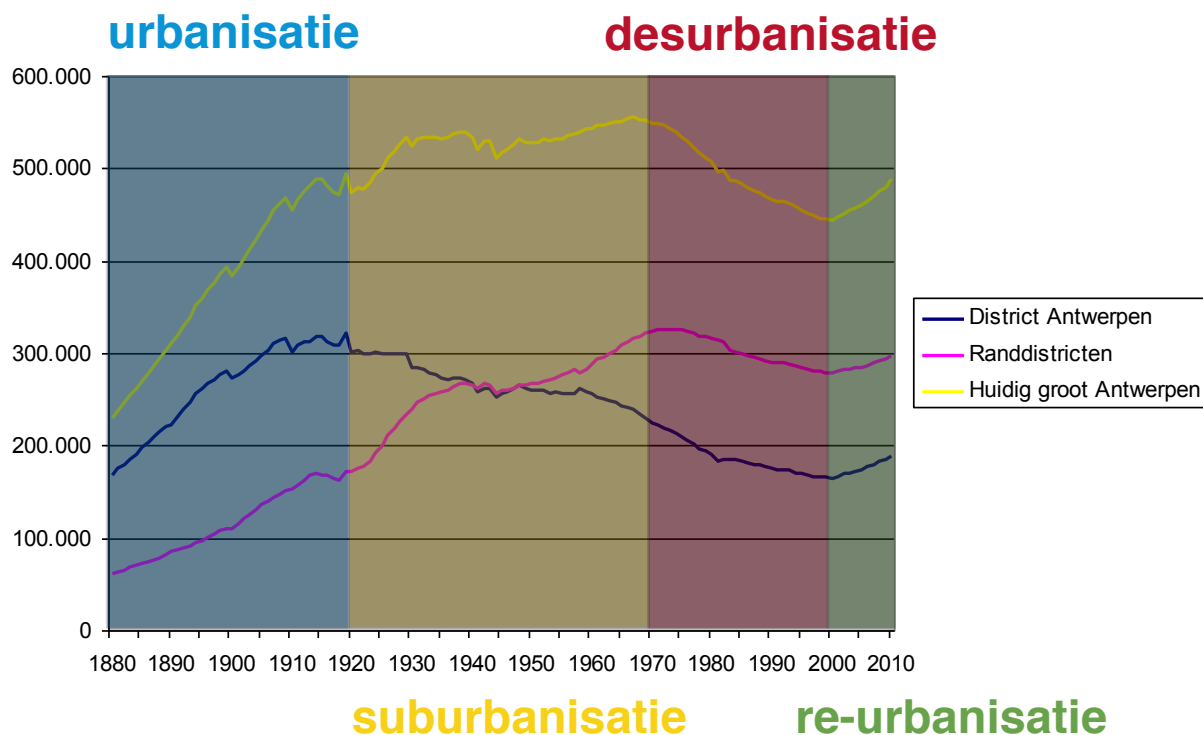

Bronnen: Stad Antwerpen, Stad Antwerpen, Districts- en loketwerking

Grafiek: Aantal inwoners in Antwerpen 2000-2015 en prognoses 2016-2020.

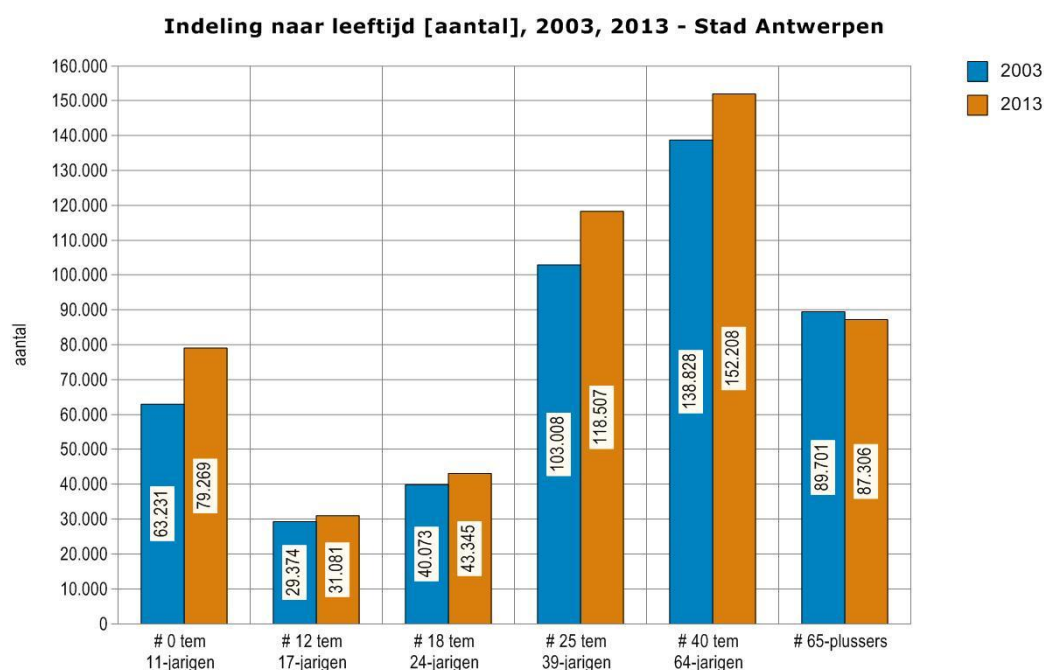
Bekijken we dit op wat langere termijn dan kan de periode vanaf 2000 aangeduid worden als één van re-urbanisatie. Het totale bevolkingsaantal zal in 2020 op het niveau komen van dat van 1960-70. Er is een continu stijgende bevolkingsdichtheid in de districten. Deze nieuwsoortige verstedelijking van de suburbane zones is momenteel een belangrijk onderwerp binnen stadsontwikkeling en stedenbouw (cfr. Labo XX, expo *Stad buiten stad*).

Het kunstenaarslandschap in Antwerpen. Een schets anno 2015 en een charter voor de toekomst.

Grafiek: bevolkingsevolutie Antwerpen 1880-2010

De bevolking van Antwerpen groeide in de periode 2003-2013 in alle leeftijds-categorieën, behalve 65+. De groei was zeer sterk in de categorie 0-11 jaar. De problematiek van het tekort aan klassen in het basisonderwijs is daar het gevolg van. Bovendien woont 29% van de Antwerpse kinderen in een eenoudergezin, wat een verhoogde druk legt op georganiseerde vrijetijdsbesteding van kinderen.

Bron: Stad Antwerpen, Districts- en loketwerking

Grafiek: Bevolkingsgroei per leeftijdscategorie, 2003-2013

Het kunstenvormingslandschap in Antwerpen. Een schets anno 2015 en een charter voor de toekomst.

Op termijn zal dit een sterke groei van tieners tot gevolg hebben. Volgens de prognoses zal dit effect pas na 2024 sterk zijn voor de groep 12-17jarigen. De 80-plussers zullen op termijn lichtjes in aantal afnemen.

	Stijging 2014 t.o.v.:		
	2018	2024	2030
0-2j	405	1.506	1.154
3-5j	1.094	3.095	2.941
6-11j	5.331	7.412	9.510
12-18j	3.364	11.194	13.541
18-25j	-194	2.270	8.994
26-45j	8.470	14.281	13.116
46-65j	5.180	9.489	15.719
66-80j	-159	4.818	9.664
plus80j	-9	-1.653	-644
Totaal	23.856	51.498	73.597

Tabel: Prognoses bevolkingsgroei per leeftijdscategorie 2018 – 2024 - 2030

20,4% van de Antwerpse bevolking heeft een vreemde nationaliteit, 45,8% is van vreemde origine (zelf, of één van de ouders heeft of had een vreemde nationaliteit).

Stad Antwerpen in Cijfers 2015, Stad Antwerpen

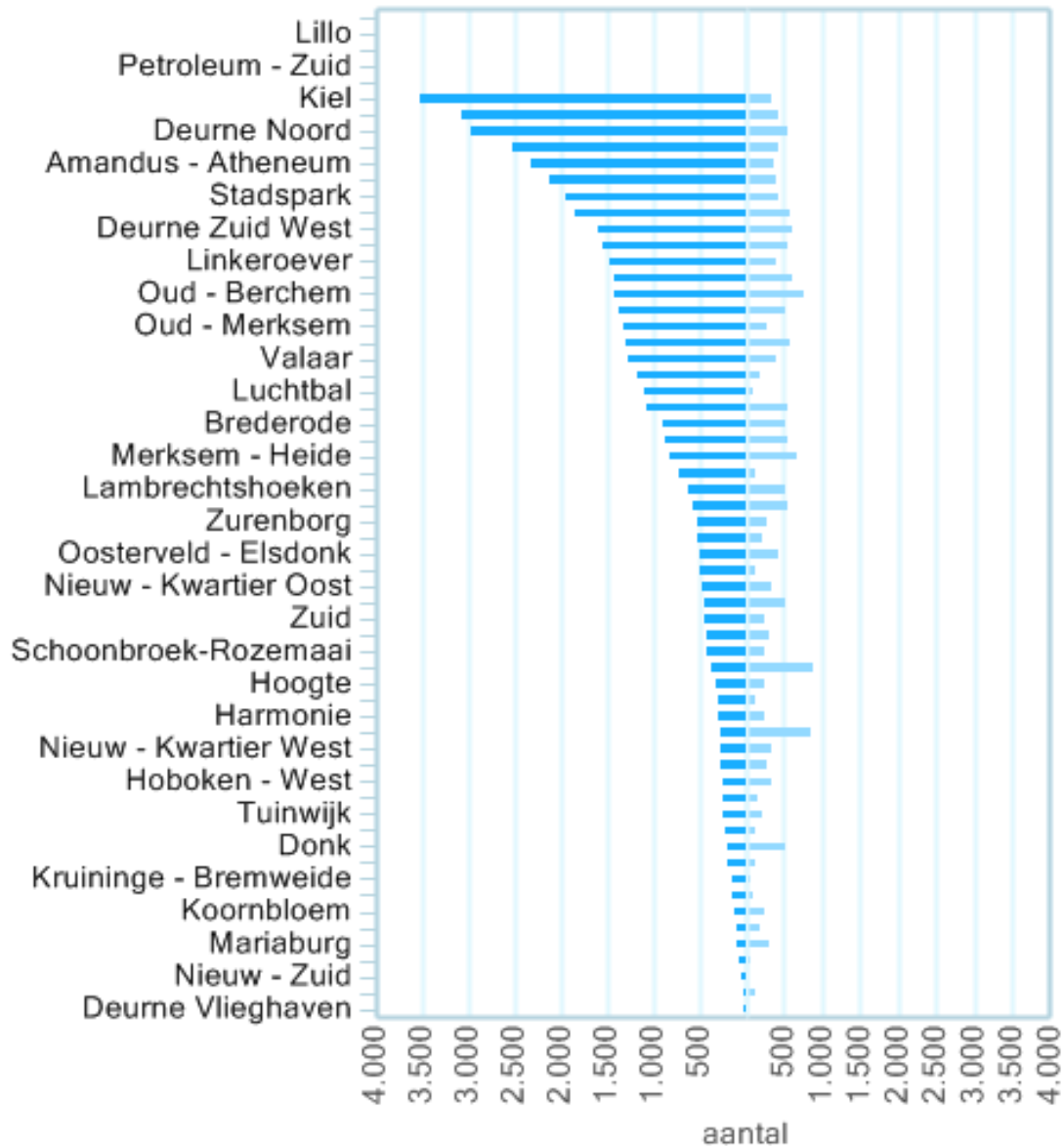
	Stad Antwerpen
% allochtonen (herkomst ouders meegerekend) [%]	45,8
# autochtonen [aantal]	330381
# allochtonen [aantal]	185628
# nieuwe Belgen [aantal]	80135
# vreemdelingen [aantal]	105493
# etniciteit onbekend [aantal]	463

Tabel: Bevolking Antwerpen naar afkomst

Het aantal inwoners van vreemde origine is in Antwerpen (en Genk) aanzienlijk hoger dan in andere Vlaamse centrumsteden. Gent, Leuven en Mechelen hebben een 30% allochtonen tussen 18 en 65 jaar. De percentages variëren sterk naar leeftijdscategorie: onder 11 jaar ligt dat aandeel in Antwerpen rond 60%. De houding van de bevolking tegenover diversiteit is, volgens de bevragingen in het kader van de stadsmonitor in

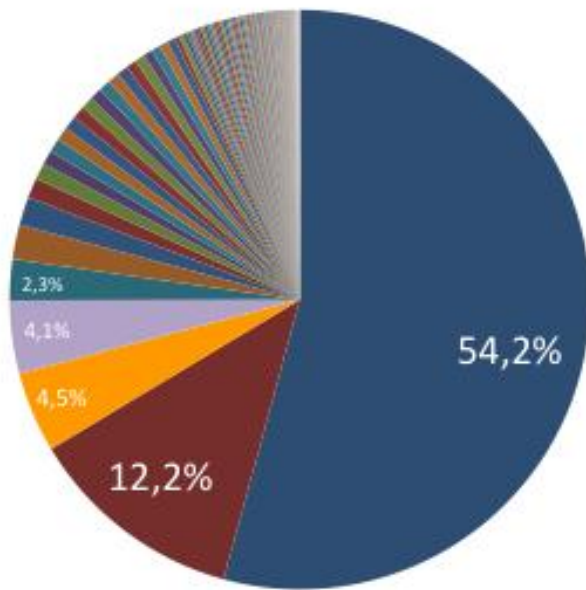
Antwerpen positiever dan het gemiddelde van de centrumsteden, net als in Gent, Genk en Leuven.

De toename van de jonge Antwerpse bevolking situeert zich in heel grote mate binnen het segment dat van vreemde origine is.

Grafiek: Woonplaats van 0-11 jarigen op wijkniveau, links van vreemde origine, rechts van autochtone origine.

Zoals geweten kent Antwerpen een zeer divers samengestelde bevolking, met een zeer groot aantal (herkomst)nationaliteiten. Dat de migrantenbevolking zo goed als volledig uit mensen van Marokkaanse en Turkse origine bestaat, is geen juist beeld meer.

54,2% Belgische afkomst

12,2% Marokkaanse afkomst

4,5% Nederlandse afkomst

4,1% Turkse afkomst

2,3% Poolse afkomst

... gevolgd door Joegoslavische, Russische, Spaanse, Britse, Afghaanse, Israëlitische, Indische, Portugese, Bulgaarse, Franse, Ghanese, Roemeense, Congolese, Irakese, Chinese, Italiaanse, ... afkomst

Grafiek: verdeling van Antwerpse bevolking naar herkomstnationaliteit.

Migratie kan ook geografisch bekeken worden: **verhuisbewegingen** zijn daar een indicator van. Hoe dichterbij het centrum, hoe groter het aantal verhuisbewegingen is. Er zijn er meer dan 40 per 100 in grote delen van de stad *intra muros* tegenover minder dan 25 in de buitenste rand rond Antwerpen. Nieuw in de statistieken is het negatief migratiesaldo ('stadsvlucht') bij allochtone gezinnen: deze lijken zich de suburbane droom nu ook meer en meer eigen gemaakt te hebben.

Sociale trends

28% van de 22-jarigen hebben geen diploma secundair onderwijs; meer dan 1 op 4 kinderen worden geboren in een kansarm gezin. Armoede is ook geografisch ongelijk verdeeld over Antwerpen.

11,3% van de actieve beroepsbevolking is werkzoekend. Dat wordt 13,1% bij min 25-jarigen en 16,6% bij allochtonen. De **werkloosheidsdruk** is het hoogst in de districten Borgerhout, Antwerpen en Deurne. Ongeveer de helft van de werkzoekenden is langer dan een jaar werkloos; bijna 10% ervan langer dan vijf jaar. De helft van de werkzoekenden is kortgeschoold.

Armoede is ongelijk verdeeld over de stad. Wanneer op een schaal tussen 1 en 10 de gemiddelde kansarmoede in Antwerpen 4,8 is, is ze in Antwerpen-Noord (postzone 2060) 9,1 en in Ekeren 0,9. De mediaan van het netto jaarinkomen is in heel Antwerpen 15.468 euro. In Ekeren is dat bijna 20.000 euro, in Antwerpen-Noord 11.430. Het jaarleefloon voor alleenstaanden is ca. 9.800 euro.

In Antwerpen worden meer dan 1 op 4 kinderen (26,1%) geboren in een kansarm gezin, althans volgens de Kind&Gezin index. Kind&Gezin bezoekt elk gezin met pasgeboren kinderen en verzamelt zo gegevens over kansarmoede in gezinnen. Dat is net iets minder dan Oostende (27,4%) en bijna 3,5% meer dan Gent (22,7%), maar ruim meer dan bv. Mechelen (13%).

Het aantal inwoners met betalingsmoeilijkheden of met **wanbetalingen** ligt in Antwerpen boven het centrumstedengemiddelde: 16,5% van de huishoudens kampen ermee. Cijfers bevestigen dat laaggeschoolden, jongeren en gezinnen met kinderen meer kans hebben op betalingsachterstand.

Ook in Antwerpen is er op meerdere vlakken een spanning tussen de stad en de rest van Vlaanderen. Zo is Antwerpen een economische producent, die meer **welvaart** per inwoner produceert dan gemiddeld in Vlaanderen, maar ligt het gemiddelde inkomen van de Antwerpenaar, net als dat van bijna alle stedelingen (uitz. Leuven, Hasselt en Brugge) onder dat van de Vlaming.

Net als Genk, Mechelen en Oostende zit Antwerpen op het centrumstedengemiddelde van de **ongekwalificeerde uitstroom**. 28% van de 22jarigen heeft geen diploma secundair onderwijs; op de tweede plaats volgt Gent, met 22%.

Het spijbelgedrag neemt quasi overal in de centrumsteden toe.

Lagere school (cijfers 2013-2014 vergeleken met 2008-2009):

- 0,9% (+0,6%) in Antwerpen,
- 1,5% (+1%) in Gent,
- gemiddelde centrumsteden 0,7% (+0,5%),
- gemiddelde Vlaanderen 0,3% (+0,2%).

Gemiddeld genomen blijft het aantal leerlingen met schoolse vertraging stabiel voor de centrumsteden, met uitzondering van het kunstonderwijs, daar is er een daling. Er zijn wel individuele verschillen op stadsniveau. Antwerpen spant triest de kroon: 27% van de leerlingen secundair (72% van beroepssecundair) heeft 1, 2 of meer jaren schoolse vertraging. Dat is een hoger cijfer dan het hele Brusselse geweest. In Gent, Genk en

Het kunstenlandschap in Antwerpen. Een schets anno 2015 en een charter voor de toekomst.

Mechelen is dat ca. 15% (ook ca. 72% in BSO). Li9087nkeroever, Kiel, Antwerpen-Noord en Merksem vallen op met hoge cijfers.

27% van de in Antwerpen wonende leerlingen stroomt ongekwalificeerd uit (Gent: 22%).

Er is over de laatste vijf jaar ook een stijging met 3 procentpunten van leerlingen in het secundair onderwijs die thuis geen Nederlands spreken.

Leefbaarheid

In het algemeen is de leefbaarheid in Antwerpen (lichtjes) toegenomen, al loopt de fierheid op de stad nog steeds achter op steden als Brugge, Gent en Hasselt.

De fierheid over de stad is in de Vlaamse centrumsteden tussen 2008 en 2014 gestegen van 71 naar 74,5%, in Antwerpen van 63 naar 71,5%. Hasselt is uit rijtje van toppers (85+%) gevallen: in 2014 blijven enkel nog Brugge (89%) en Gent (84,6%) over. Turnhout is de lantaarndrager, met 49% tevredenheid. In Antwerpen zijn inwoners van Hoboken, Antwerpen-Noord, Berendrecht-Zandvliet-Lillo, en ook Merksem en Ekeren het minst fier, al is er bij die laatste twee wel een sterke stijging zichtbaar. Dit algemene cijfer wordt bevestigd in (zeer) lage tevredenheid over veilig spelen en veilig verplaatsen in de buurt, en over kindvriendelijkheid van de horeca (zowel bij bewoners met als zonder inwonende kinderen).

De Antwerpenaar is natuur- en milieuvriendelijk. Bijna 82% van de Antwerpenaars wandelt of fietst wekelijks minstens één keer voor korte afstanden (Gent: 78,5%). 31% van de Antwerpenaars koopt wekelijks bio-producten of gebruikt zelf gekweekte groenten (Gent 33%). 60% gebruikt geen chemische bestrijdingsmiddelen (Gent 56%). Er is over de voorbije vijf jaar een stijgende trend vastgesteld in Antwerpen voor verplaatsingen te voet (+2%) en in vrije tijd en woon-werk met de fiets (+10%), maar een dalende trend voor openbaar vervoer (-5%). Antwerpen werd ook groener: het is in Vlaanderen de topstad voor parkbezoeken.

Antwerpen werd iets spelender: er zijn meer speelpleinen gekomen, maar men is gemiddeld minder tevreden over speelveiligheid in de buurt.

Antwerpen werd de voorbije jaren ook sportiever, althans in stijging van sportbeoefening gemeten: minstens 1x per week sporten steeg in vijf jaar van 49% naar 58%. De tevredenheid over sportvoorzieningen is echter niet significant gestegen.

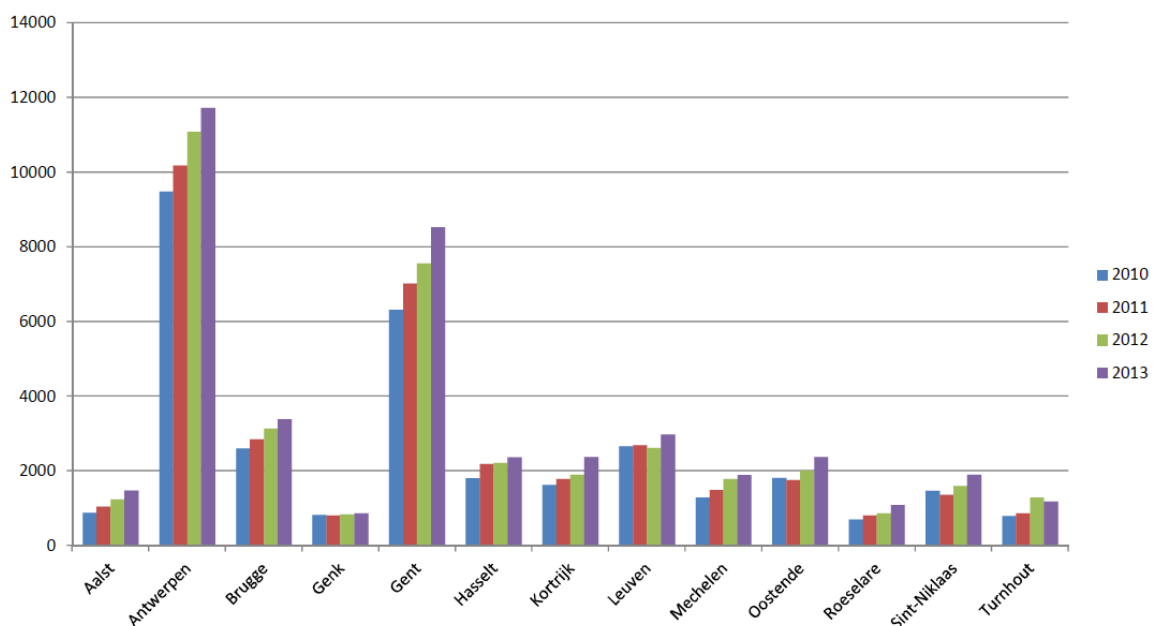
Op de stelling 'diverse culturen zijn goed voor een stad' reageert 52% (+6% tgo 2011) in Antwerpen, 55% (+8%) in Gent; uitschieters zijn Leuven met 63% en Aalst en Roeselare met ca. 33%. Enkel in Brugge en Roeselare is er een lichte daling van diversiteitsappreciatie. Linkeroever en Berendrecht-Zandvliet-Lillo (<38,5%), en Ekeren en Wilrijk (<44%) scoren het laagst in Antwerpen. Stad *intra muros*, Borgerhout, Berchem en Kiel scoren meer dan 55%.

Het vertrouwen van de burger in diverse instellingen is de jongste jaren toegenomen, maar stijgt in het algemeen niet voor stadsbesturen, met uitzondering van Antwerpen (27,9%), Mechelen (39,2%) en Aalst (26,4%). Het Gentse stadsbestuur scoort met 47,6% het hoogst. De Antwerpenaar heeft evenveel vertrouwen in het stadsbestuur als in de Vlaamse overheid. Het vertrouwen in de politie ligt hoger (35%), in de federale overheid (24%), in het gerecht (22%) en in de pers (15%) lager.

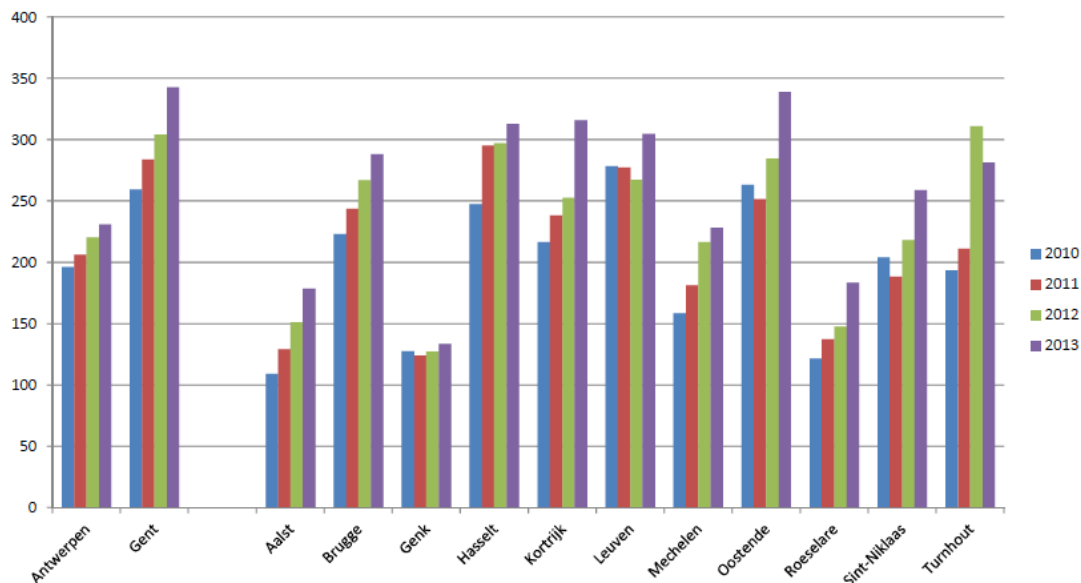
Cultuur: aanbod, participatie (deelname) en tevredenheid

Het grote cultuuraanbod in Antwerpen is bedrieglijk: per 10.000 inwoners ligt het onder het gemiddelde van de Vlaamse centrumsteden. Toch kan men Antwerpen, net als Gent, bestempelen als podiumkunstenstad. Minder dan 75% van de inwoners zijn tevreden over het cultuuraanbod: dat is een relatief en historisch laag getal. Van de ca. 50.000 regelmatige deelnemers aan cultuuractiviteiten is het aandeel 56-65jarigen, hoger opgeleiden en genieters van een hoger inkomen het sterkst toegenomen.

In bijna alle centrumsteden is het culturele en vrijetijdsaanbod gestegen. Het is er opmerkelijk hoger dan in de rest van Vlaanderen. De cijfers zijn afkomstig uit de cultuurdatabank: het kan dus best zijn dat er over de jaren heen meer bestaande activiteiten werden ingegeven. Antwerpen heeft in absolute cijfers het grootste aantal activiteiten: bijna 12.000 per jaar. Per 10.000 inwoners valt het met ca. 230 activiteiten echter terug op het niveau van Mechelen. Alleen Gent, Aalst en Roeselare hebben nog minder cultuuractiviteiten per inwoner. Gent spant de kroon, met bijna 350 activiteiten per 10.000 inwoners. Telt men in die studentenstad de kotstudenten mee als inwoner, blijft dat cijfer nog steeds rond 290 activiteiten per 10.000 inwoners.

Grafiek: Vrijetijdsaanbod in de Vlaamse centrumsteden (absolute aantallen)

Grafiek: Vrijtijdsaanbod in de Vlaamse centrumsteden (relatieve aantallen: per 10.000 inwoners)

Een ruim kwart van die activiteiten zijn podiumvoorstellingen: samen met Gent is Antwerpen duidelijk een podiumkunsten- en – in lichtere mate – een muziekstad. Ook het aandeel evenementen (circus, festivals) is bij de hoogste. Het aandeel van tentoonstellingen en film is relatief beperkt: Genk en Sint-Niklaas hebben een aanzienlijk groter aandeel filmaanbod.

Al deze cijfers tellen uiteraard enkel de relatieve aantallen: ze zeggen niets over de kwaliteit. Sint-Niklaas heeft bv. met 8 à 9% van zijn activiteiten een groot aandeel 'tentoonstellingen', dat zijn er daar zo'n 170 per jaar. Antwerpen heeft in zijn culturaanbod 'slechts' 5% tentoonstellingen, dat zijn er een kleine 600, waaronder deze van de meer dan 10 Antwerpse musea.

Kijkt men naar de spreiding van de voorzieningen, dan is die in Antwerpen het sterkst in de districten Antwerpen, Berchem en Merksem. Hoboken scoort relatief laag.

De Vlaamse tevredenheid over het aanbod blijft met 80,4% (in 2014) hoog, maar neemt voor alle cultuur- en vrijetijdsvoorzieningen, inclusief horeca en uitgaansmogelijkheden, wel af. Drie jaar eerder was het nog 84%. In Antwerpen is die tevredenheid met slechts 74,9% echter lager dan gemiddeld – ze is er ook significant gezakt, komende van 80,2% in 2011 en 77,6% in 2008. Met uitzondering van Aalst en Oostende is in alle Vlaamse centrumsteden de tevredenheid over het culturaanbod significant hoger. Gent, Genk, Hasselt en Leuven hebben scores boven 85%. In Gent en Genk is de tevredenheid bovendien stabiel gebleven.

Tevredenheid over het cultuuraanbod, in 2008, 2011 en 2014, in %.

	2008	2011	2014	BI ondergrens (2)	BI bovengrens (2)
Antwerpen	77,6*	80,2*	74,9	27,9	76,7
Gent	84,5	87,3	85,9	83,1	88,4
Aalst	71,1	71,4*	66,8	64,1	69,3
Brugge	88,8*	90,4*	83,6	81,6	85,5
Genk	85,8	87,6	86,1	84,5	87,5
Hasselt	91,9*	90,7*	87,7	84,6	90,3
Kortrijk	88,8*	85,9*	81,8	78,2	85,0
Leuven	84,8	91,2*	85,6	84,0	87,0
Mechelen	79,5	83,3	81,8	78,2	85,0
Oostende	74,5	72,2	77,3	73,2	81,0
Roeselare	89,6*	88,8*	83,9	80,2	87,0
Sint-Niklaas	87,3*	85,0	82,9	79,1	86,1
Turnhout	91,6*	87,8*	84,8	82,8	86,7
Totaal 13 steden	82,6*	84,0*	80,4	79,6	81,3

(1) * wijst op een significant verschil respectievelijk tussen 2014 en 2008 en tussen 2014 en 2011 en dit onder controle van geslacht, leeftijd en opleiding (zie leeswijzer).

(2) BI= betrouwbaarheidsinterval 2014: als de percentages van twee steden binnen elkaars betrouwbaarheidsinterval vallen, is er een grote kans dat het verschil wordt veroorzaakt door toeval en er geen significant verschil is (zie leeswijzer).

Bron: survey Stadsmonitor.

Tabel: Tevredenheid over het cultuuraanbod in de Vlaamse centrumsteden.

De participatiecijfers zijn op Vlaams niveau stabiel en goed. Voor de meeste sectoren ligt de algemene publieksparticipatie op een vergelijkbaar niveau met 2011. Het bioscoopbezoek gaat er duidelijk op vooruit.

58,1% van de Antwerpse bevolking is het voorbije jaar minstens naar één podiumvoorstelling (inclusief concerten) geweest. Ook dat ligt net (maar niet-significant) onder het gemiddelde van de 13 centrumsteden (59,5%). Gent en Leuven springen er significant boven, met resp. 64,9% en 67,5%. 10% van de Antwerpse bevolking (dat zijn dus zo'n 50.000 inwoners) gaan meer dan 7 keer per jaar naar een podiumvoorstelling, dat is procentueel evenveel als in Gent en Leuven. Zo'n 80% van de Antwerpenaars bezoekt die voorstellingen in eigen stad.

Voor de podiumkunsten valt een significante stijging van participatie op van de 56-65jarigen, van de inwoners met hogere inkomens en hogere opleiding. Er is een significante daling bij inwoners met een laag opleidingsniveau, met een laag inkomen, bij alleenwonenden zonder kinderen en bij 65-plussers. Van het laagste opleidingsniveau participeert 34%, van het hoogste 78%. Van de inkomens is dat resp. 41% en 79%. Dezelfde tendensen worden vastgesteld voor bezoek aan musea, tentoonstellingen, erfgoed en (minder uitgesproken) bioscoopbezoek. Alleen bij participatie aan bibliotheken keren deze cijfers om.

Qua bibliotheekbezoek zijn de cijfers in Antwerpen stabiel, rond de 50%. Dat is iets minder dan het centrumstedengemiddelde (ca. 53%). Oostende, Roeselare, Hasselt, Leuven en Brugge hebben een score hoger dan 55%. Het aantal bewoners dat tot 12 keer per jaar naar de bib gaat, ligt in Antwerpen rond 22% (Leuven en Brugge meer dan 25%).

[Het kunstenaarslandschap in Antwerpen. Een schets anno 2015 en een charter voor de toekomst.](#)

De deelname aan buurtactiviteiten ligt in Antwerpen op 28,6%. Leuven, Mechelen, Gent en Genk hebben een deelnamepercentage dat significant hoger is. Genk haalt zelfs 32,2%. De tevredenheid over het contact met de buurt ligt in deze steden (en in alle andere!) ook hoger. In Berendrecht-Zandvliet-Lillo, Ekeren, Hoboken en Kiel en delen van Wilrijk is men het meest tevreden over het buurtcontact. In de postzones 2000 en 2060 het minst.

Ook wat betreft bezoeken aan plein- of parkevenementen en zomerfestivals scoort Antwerpen gemiddeld (61,6%). Significant hogere procenten zijn er voor Mechelen, Genk, Gent en Leuven (69,8%).

Antwerpen is een creatieve stad, maar het is lang niet de enige. In centrumsteden is 1,3% tewerkgesteld in culturele of creatieve sector, met uitschieters in Roeselare, Turnhout, Mechelen, Leuven en Hasselt en met stijging in Brugge, Leuven en Mechelen.

Het kunstenaanbod gezien vanuit subsidies

Het Vlaamse Kunstendecreet is een zeer belangrijk gegeven binnen het Antwerpse kunstenederschap. Zo worden er momenteel (2015) een 67 Antwerpse kunstenedersorganisaties structureel binnen het Vlaamse Kunstendecreet erkend en ondersteund – in totaal werden er in 2013 246 kunstenedersorganisaties binnen het kunstenedecreet betoelaagd. Ruim een kwart van de betoelaagde kunstenedersorganisaties bevindt zich dus in Antwerpen. De financiële ondersteuning vanuit Vlaanderen voor deze Antwerpse kunstenedersorganisaties bedraagt bijna 23 miljoen euro (Vlaanderen: 91,8 miljoen); na de besparingen van 2014 is dat bedrag gereduceerd tot 21,2 miljoen euro. Ter vergelijking: in Gent worden er 46 organisaties ondersteund, voor ca. 19,4 miljoen euro (vòòr besparingen). In tegenstelling tot Gent, dat in de huidige kunstenederplanperiode slechts één met Antwerpen gedeelde Vlaamse cultuurinstelling heeft, met name Kunsthuis Opera Vlaanderen Ballet Vlaanderen (recent werd ook Vooruit aan het lijstje toegevoegd), heeft Antwerpen op haar grondgebied ook nog deSingel en deFilharmonie, naast de Vlaamse erfgoedinstellingen M HKA en KMSKA. Dat is, inclusief 75% van de toelage voor opera en ballet, goed voor nog eens bijna 29 miljoen euro (na besparingen 28,3) Vlaamse kunstsubsidies die naar Antwerpen vloeien. Telt men beide type toelagen samen, is dat dus een 52 miljoen euro (na besparingen ca. 49,5 miljoen euro) of afgerond 96 euro Vlaamse kunstsubsidies per jaar per Antwerpenaar (Gent, met 25% van de opera en ballettoelage heeft dan 93 euro per inwoner).

De Antwerpse stedelijke ondersteuning voor kunstenedersorganisaties, zowel structureel als projectmatig, bedraagt jaarlijks een 12 miljoen euro. De verhouding zonder de grote cultuurinstellingen is dus 2/3 Vlaams en 1/3 stedelijk. Dit is zonder rekening te houden met investeringstoelagen. Bovendien is de stad een sterke investeerder en betoelager van cultuurcentra, die eveneens presentatieplekken zijn voor kunsteneders. De werkingstoelagen van de stad Antwerpen zijn hoofdzakelijk (d.i. voor meer dan 90% van het budget) toelagen via overeenkomsten voor stedelijke culturele basisinfrastructuur – grotendeels zijn dat werkingen waar de stad zelf mede oprichter was, zoals Toneelhuis, HETPALEIS, Kunsthuis opera ballet Vlaanderen, deFilharmonie, Zomer van Antwerpen, AMUZ, Prospekta, Jazz Middelheim, Vredescentrum, ... Een kleiner deel van die middelen zijn bestemd voor organisaties met een eigen basisinfrastructuur (Extra City, Scheld'apen / Het Bos, ...), met een strategisch belang voor de kunsteneder in de stad (bv. Studio Start, APGA, ...) of organisaties of werkingen in een bijzondere of precaire situatie (enkele koren en concertorganisaties, ondersteuning voor amateurkunsteneder, ...). Verder voorziet de stad impulssubsidies voor adhocwerkingen en projecten aan organisaties die geen structurele Vlaamse subsidies ontvangen en 'Kunst maakt de stad'-projectsubsidies voor alle organisaties die met hun werking of projecten specifiek bijdragen aan Antwerpse stedelijke prioriteiten inzake kunst, cultuur, stadsontwikkeling en sociaal beleid.

Overzicht van Vlaams structureel gesubsidieerde kunstorganisaties in Antwerpen (cijfers Agentschap Kunsten & Erfgoed; startbedragen 2013, tenzij anders vermeld. Cijfers 2015 zijn deze vòòr de besparingen!).

Architectuur en vormgeving	10 organisaties; 602.500 euro
Antwerpen Averechts	44.000 euro
Aandeel Antwerpen (1 werking)	10,0%
Aandeel Antwerpen (budget)	8,0%

Antwerpen Averechts ontving in 2013 een tweejarige toelage. In 2015 werd dat 48.000 euro.

Audiovisuele kunst	21 organisaties; 2.522.500 euro
Escautville	0 euro
Europees Jeugdfilmfestival	155.000 euro
Aandeel Antwerpen (1 werking)	4,8%
Aandeel Antwerpen (budget)	6,1%

Escautville ontving in 2013 geen toelage. In 2015 kreeg het een tweejarige erkenning en subsidie van 64.000 euro. Filmcreatie valt onder het Vlaams Audiovisueel Fonds. In het nieuwe kunstendecreet blijft enkel het zogenaamde *multiple screen* aanbod betoelaagd door het kunstendecreet.

Beeldende kunst	21 organisaties; 5.094.000 euro
Extra City	400.000 euro
Gaga (tijdschrift Gagarin)	0 euro
LLS387	75.000 euro
Lokaal 01	55.000 euro
NICC	59.000 euro
Objectif_exhibitions	198.000 euro
Aandeel Antwerpen (6 werkingen)	23,8%
Aandeel Antwerpen (budget)	15,4%

NICC is intussen verhuisd naar Brussel. LLS387 zag zijn tweejarige erkenning en subsidiëring in 2015 verhoogd tot 77.000 euro, NICC tot 60.000 euro. Gaga vzw krijgt sinds 2015 een tweejarige subsidie van 30.000 euro.

Dans	13 organisaties; 6.916.000 euro
Action Scénique	250.000 euro
Eastman	768.000 euro
Kunst/Werk	220.000 euro
Voetvolk	0 euro
Aandeel Antwerpen (2 werkingen)	23,1%
Aandeel Antwerpen (budget)	17,9%

Action Scénique zag zijn tweejarige erkenning en subsidiëring in 2015 verhoogd tot 254.000 euro, Eastman tot 779.000 euro. In 2015 werd de vzw Voetvolk erkend en gesubsidieerd in de tweejarige regeling met een toelage van 124.000 euro.

Kunsteducatie	11 organisaties; 3.282.000 euro
De Veerman	235.000 euro
Rasa	214.000 euro
Aandeel Antwerpen (2 werkingen)	18,2%
Aandeel Antwerpen (budget)	13,6%

Multidisciplinair	39 organisaties; 20.004.000 euro
0090	241.000 euro
Behoud de Begeerte	349.000 euro
Klein Verzet	51.000 euro
Monty	600.000 euro
Mousseem	450.000 euro
Nuff Said	17.000 euro
Scheld'Apen	100.000 euro
Theaterwerkplaats Rataplan	400.000 euro
Villanella / De Studio	650.000 euro
WP Zimmer	450.000 euro
Zomer van Antwerpen	516.000 euro
Aandeel Antwerpen (11 werkingen)	28,2%
Aandeel Antwerpen (budget)	19,1%

Het bedrag van Scheld'apen is dat van 2013; bij de tweede tweejarige erkenning, in 2015, was het 122.000 euro. Idem voor Klein Verzet (2015: 52.000) en Villanella / De Studio (2015: 659.000 euro).

Muziek	66 organisaties; 19.487.000 euro
5 voor 12	0 euro
AMUZ	500.000 euro
Champ d'Action	350.000 euro
Graindelavoix	167.000 euro
Hermesensemble	170.000 euro
I solisti del vento	230.000 euro
Jazz en Muziek / Jazz Middelheim	300.000 euro
Octopus	77.000 euro
Trix	325.000 euro
Wolvin / Zita Swoon	0 euro
Aandeel Antwerpen (8 werkingen)	12,1%
Aandeel Antwerpen (budget)	10,9%

5 voor 12 krijgt pas 75.000 euro subsidiëring vanaf 2015. Wolvin/Zita Swoon krijgt vanaf 2015 150.000 euro subsidie.

Muziektheater	10 organisaties; 4.410.000 euro
Comp. Kaiet	150.000 euro
deKolonie	170.000 euro
Muziektheater Transparant	1.087.000 euro
Theater De Spiegel	296.000 euro
Walpurgis	390.000 euro
Zonzo	166.000 euro

Het kunstenlandschap in Antwerpen. Een schets anno 2015 en een charter voor de toekomst.

Aandeel Antwerpen (5 werkingen)	60,0%
Aandeel Antwerpen (budget)	51,2%

De tweejarige subsidie van deKolonie werd in 2015 verlengd, voor een bedrag van 198.000 euro. In 2015 wordt ook Zonzo tweejarig erkend en gesubsidieerd, voor 166.000 euro.

Publicaties	8 organisaties; 486.000 euro
(H)ART	70.000 euro
rekto:verso	53.000 euro
Aandeel Antwerpen (2 werkingen)	25,0%
Aandeel Antwerpen (budget)	25,3%

De zetel van rekto:verso is in Gent gevestigd, het redactieadres in Antwerpen.

Sociaal-artistieke werking	12 organisaties; 2.788.000 euro
kunstZ	190.000 euro
Madam Fortuna	0 euro
Tutti Fratelli	215.000 euro
Aandeel Antwerpen (2 werkingen)	16,7%
Aandeel Antwerpen (budget)	14,5%

Madam Fortuna geniet van een tweejarige subsidie van 141.000 euro sinds 2015. Ook Recht op Cultuur is erkend en gesubsidieerd vanaf 2015 (156.000 euro).

Theater	43 organisaties; 26.225.000 euro
Berlin	290.000 euro
Comp. De Koe	350.000 euro
Comp. Marius	450.000 euro
Compagnie Barbarie	0 euro
De Roovers spelen	500.000 euro
De theatermaker	157.000 euro
deTijd	550.000 euro
Froe Froe	420.000 euro
Het Theaterfestival Vlaanderen	240.000 euro
Het Toneelhuis	3.000.000 euro
HETPALEIS	1.150.000 euro
Laika	706.000 euro
Luxemburg	250.000 euro
MartHa!tentatief	260.000 euro
SKaGeN	350.000 euro
STAN	740.000 euro
Theater aan de Stroom	300.000 euro
Theater Zuidpool	550.000 euro
Troubleyn / Jan Fabre	840.000 euro
Ultima Thule	250.000 euro
Aandeel Antwerpen (19 werkingen)	44,2%
Aandeel Antwerpen (budget)	43,3%

Compagnie Barbarie geniet van een tweejarige subsidie van 147.000 euro sinds 2015. Ultima Thule is in de loop van de kunstenplanperiode verhuisd naar Gent.

Grote cultuurinstellingen (cijfers 2013)	
Kunsthuis opera Vlaanderen	16.572.800 euro
Kunsthuis ballet Vlaanderen	5.708.519 euro
deFilharmonie	6.966.641 euro
deSingel	5.217.000 euro

Wat Antwerpen artistiek versterkt

Wat maakt van Antwerpen zo'n bloeiende kunststad?

Een grote verscheidenheid en gelaagdheid

Zoals in de landschapstekening van het Kunstenpunt werd opgemerkt, ligt de kracht van het Vlaamse kunstenveld in de **grote verscheidenheid en gelaagdheid**. Het kunstenveld is een biotoop met een grote bio-diversiteit. Wat voor Vlaanderen geldt, geldt zeker ook voor Antwerpen. Het zijn alle Antwerpse artiesten, ontwerpers, creatieve ondernemende geesten, organisaties, initiatieven, instellingen, projecten, gezelschappen en instituten samen die Antwerpen op de kaart zetten en zorgen voor haar internationale uitstraling. De grandeur van de grote presentatieplekken is er net omdat die zo goed aangevuld wordt met de kracht en frisheid van de creatieve kleinere plekken. De grote middenmoot die haar positie niet verwacht met middelmaat, draagt het landschap, zoals 'de gewone kunstenaar' dat doet.

Vruchtbare bodem en beleid

De kracht en uitstraling van de Antwerpse kunsten is er als vanzelf, omdat er in eerste instantie een goede vruchtbare bodem is in Antwerpen voor creatie en presentatie en omdat er in tweede instantie sinds meer dan twee decennia een beleid is dat deze visie Eric Antonis-gewijs deelt en met de juiste punctuele ingrepen en stimuli weet te versterken en uit te dagen. Kunst redt de wereld niet, maar stad en wereld kunnen er wel een bondgenoot in vinden voor meer heil, geluk en welvoelen.

Een goede infrastructurale basis

Ook de infrastructuur die Antwerpen heeft voor de kunsten is niet min. Prachtige schouwburgen, vernieuwde comfortabele musea, binnenkort een extra concertzaal en een volledig vernieuwd Koninklijk Museum, maar ook enkele nieuwe cultuurcentra; scholen, magazijnen, werkhuizen en cinema's zijn omgebouwd tot artistieke plekken: Antwerpen heeft het toch maar. Maar: het vergt onderhoud en continu zorg en er moet nog meer vernieuwd en verbouwd worden om te voorkomen dat over enkele tientallen jaren plekken om veiligheidsredenen moeten sluiten (Bourla), van betonrot verkommeren (stadsschouwburg) of gewoon inefficiënt of weinig duurzaam zijn (ballet- en operarepetitieruimtes; decorateliers en opslagruimtes, ...).

Een grote variëteit buiten het kunstenveld

De kunstorganisaties zijn niet alleen verantwoordelijk voor het bloeiende kunstleven in Antwerpen.

De rijke cultuurgeschiedenis van Antwerpen wordt levend gehouden door een grote palet van erfgoedinstellingen: het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, nu in verbouwing, het Museum voor Hedendaagse Kunst, het openluchtmuseum Middelheim, het Fotografiemuseum, het Modemuseum, het Rubenshuis, Museum Mayer van den Bergh, het Museum Plantin-Moretus, het Museum aan de Stroom, het Rockoxhuis, de kathedraal, een komend nieuw zilver- en diamantmuseum aan de Suikerrui, ...

Een flink aantal galeries biedt daarboven een markt en publiek voor hedendaagse beeldende kunstenaars.

Het kunstenveld in Antwerpen. Een schets anno 2015 en een charter voor de toekomst.

Op vlak van bioscoopzalen en filmhuizen voor de 'betere' film loopt Antwerpen evenwel achter op andere steden.

Binnen de zogenaamde creatieve industrieën is Antwerpen wereldwijd bekend voor mode. Ook de popmuziekscène kent er zijn iconen, die van de *urban arts* is ze aan het maken. Opgemerkt wordt dat er misschien nog meer ruimte is voor pop- en rockpodia in het Antwerpse. Op vlak van vormgeving, juweelontwerp en architectuur is er de creatieve activiteit eigen aan een stad. Ook binnen verwante sectoren als reclame, uitgeverijen, film- en televisieproductie is de stad één van de Vlaamse aantrekkingspolen. Minder aanwezig lijken de meer digitale toepassingen op vlak van bv. *gaming*.

De stad voert sinds enkele jaren een actiever economisch (en toeristisch) stimuleringsbeleid ten overstaan van de creatieve industrieën, met initiatieven als *Antwerp Powered by Creatives*. De Antwerp Management School heeft een pakket opleidingen voor *Creative Jumpers*. Verder zijn er verschillende *start-up* initiatieven, waarin Antwerpen voorloper lijkt: Telenet Idealabs, Startit@kbc en StartUpVillage (vanaf 2016 in de Lange Gasthuisstraat).

Zorg voor kunstopleidingen

De artistieke voedingsbodem van de stad ligt ook in de opleidingen. Bij de Antwerpse Modeacademie (een onderdeel van de Academie voor Schone Kunsten) is dat erg zichtbaar: dit departement is één van de meest succesvolle ter wereld.

Door de aanwezigheid van twee kunstacademies (de Koninklijke Academie en Sint Lucas) is er een gezonde spanning, zeker sinds Sint Lucas erg actief projecten organiseert, uitwisselingen stimuleert en de communicatie errond goed onderhoudt en beide academies elkaar zo 'aansteken'. Stilaan komt Antwerpen het verdwijnen van het Hoger Instituut voor Schone Kunsten (HISK verhuisde in 2007 naar Gent) te boven.

Binnen de theateropleidingen is die spanning sinds het verdwijnen van Studio Herman Teirlinck weg. Het conservatorium, gevestigd in kunstcampus deSingel, verzorgt er drama, dans en muziekoopleiding. Het kreunt, althans volgens wat docenten en studenten erover kwijt willen, onder de nog steeds toenemende druk van academisering en schaalvergroting, als onderdeel van de 9000 studenten tellende AP Hogeschool, waarvan de Koninklijke Academie ook deel van uitmaakt.

De vraag rijst of de bewoners van het Antwerpse kunstenveld wel voldoende en op zinvolle wijze met deze kunsthogescholen samenwerken. Alvast met betrekking tot wat men van elkaar verwacht op het vlak van ontwikkeling van kunstenaars, is afstemming geboden.

Een matrixfoto van de kunsten in Antwerpen

48 Antwerpse kunstorganisaties vulden tegen de eerste bijeenkomst een matrix in die peilde naar financiering en naar aard, functie en aantal activiteiten. AKO had de matrix uitgezonden naar 117 organisaties, waaronder ook de cultuurcentra, die strikt genomen buiten het kunstendecreet vallen. Ook organisaties die tot op heden enkel projectsubsidies ontvingen, zitten in die 117. Zo goed als alle grote kunstorganisaties werkten hieraan mee. Naderhand kwamen nog enkele aanvullingen binnen. Hoewel de ingevulde cijfers zeker op microschaal relevant zijn, bleken ze achteraf moeilijk interpreteerbaar. Enerzijds bleven organisaties als deSingel, deFilharmonie, muziektheater Transparant, net als veel beeldende kunstorganisaties zowel met de opgave van cijfers als in de bijeenkomsten opvallend afzijdig, zodat de cijfers over het aantal voorstellingen en producties alsook de verhoudingen ertussen als weinig betrouwbaar kunnen beschouwd worden. Anderzijds hebben organisaties die presentatie als hoofdfunctie hebben de voorstellingen die ze zelf presenteren, opgegeven als producties. Enkel voorstellingen die in hun infrastructuur doorging zonder dat ze zelf de artistieke keuze maakten, bestempelden ze als receptief. Dat maakt dat van de meer dan 5600 'producties', er eigenlijk al bijna 2000 toe te schrijven zijn aan voorstellingen in HETPALEIS en tijdens Zomer van Antwerpen.

Toch zijn er enkele cijfers uit deze oefening relevant.

Zo blijken er minstens 1200 voorstellingen van producties die Antwerpse kunstorganisaties maken, in het buitenland gespeeld te zijn. Antwerpen is voor de meeste actoren niet het eindpunt, integendeel. Nog eens een 600-tal producties was buiten Antwerpen in België te zien. Dat zijn dus gemiddeld 25 voorstellingen van de ingezonden organisaties die jaarlijks in het buitenland spelen.

Ook werd de organisaties gevraagd welke kunstendecreetfuncties ze denken te zullen aanvinken bij de volgende aanvraag. Zo'n 80% van de organisaties denkt een structurele aanvraag te doen, 10% denkt een meerjarige projectsubsidie aan te vragen, de overigen zullen er geen aanvragen of lieten zich hier niet over uit:

- 3 organisaties denken enkel ontwikkeling aan te vinken;
- 12 enkel productie;
- 1 enkel presentatie (2 belangrijke presentatie-organisaties blanco);
- geen enkele koos enkel voor participatie of enkel voor reflectie;
- 5 organisaties kozen voor ontwikkeling én productie, eventueel aangevuld met presentatie;
- 6 organisaties voor productie en presentatie, eventueel aangevuld met participatie;
- 2 organisaties kruisten vier functies aan;
- 3 organisaties kruisten 5 functies aan.
- Minstens 1 organisatie kruist enkel de functie participatie aan

Bij de discipline-aanduidingen valt op dat eigentijds en experimenteel theater, jeugdtheater en muziektheater het meest aangeduid werden, net als moderne en experimentele dans. Bij muziek en beeldende kunst is het aantal ingevulde gegevens te klein om conclusies te kunnen trekken.

Tevens werd gevraagd aan te duiden met welke andere Antwerpse organisatie werd samengewerkt in 2014. Niet verrassend zijn het vooral presentatie-organisaties als

Zomer van Antwerpen, Arenberg, Villanella of Monty die erg verknoopt zijn met andere organisaties. Ook Prospekta, dat instaat voor cultuurcommunicatie, en Fameus, de organisatie voor de amateurkunsten, hebben veel samenwerkingen aangevinkt. Andere organisaties met 10 of meer samenwerkingsverbanden zijn AMUZ, Champ d'Action, de theatermaker, Europees Jeugdfilmfestival, Extra City, Fièvre, Froe Froe, kunstZ, Kunst/Werk, Laika, Lokaal01, luxemburg, MartHa!tentatief, Theater Zuidpool, het Theaterfestival, Het Toneelhuis, Tutti Fratelli en WP Zimmer.

Tot slot blijkt uit deze onvolledige oefening dat er minstens 723 voltijds equivalenten tewerkgesteld worden door de Antwerpse kunstorganisaties (39 organisaties gaven hun personeelsbestand op). In Antwerpen zijn er volgens de meest recente beschikbare cijfers 246.331 arbeidsplaatsen voor loontrekkenden, waarvan 81.516 in de quartaire sector (de niet-commerciële gesubsidieerde en of collectief gefinancierde dienstverlening). De kunstensector zou aldus 0,3% van alle Antwerpse arbeidsplaatsen innemen, en bijna 1% van de quartaire sector. Wegens het ontbreken van enkele grotere werkgevers (deSingel, deFilharmonie, ...) mag aangenomen worden dat deze cijfers onderraamd zijn. Uit de data aangeleverd door de stad Antwerpen weten we dat 1,3% van de arbeidsplaatsen zich in de creatieve industrie bevindt.

Inhoudelijke analyse

Na analyse en brainstorm bij actoren uit het kunstenveld (20 mei 2015) komen volgende uitdagingen naar boven.

De urgentie die uitgaat van de maatschappelijke realiteit

Het kunstenveld weerspiegelt niet de demografie van de stad. Die vaststelling maken meer en meer kunstorganisaties zelf.

Inzetten op meer impact

Een nauwkeuriger maar tegelijk voldoende brede omschrijving van het begrip participatie (in het decreet is deze 'deelhebben'-functie omschreven als "het ontwikkelen en toepassen van visie, concepten en processen die bijdragen tot de participatie, zowel als actieve deelname aan kunst als het confronteren met kunst, met aandacht voor maatschappelijke en culturele diversiteit") zou een eerste stap kunnen zijn die de Antwerpse organisaties kan helpen om deze uitdagingen aan te gaan. De angst leeft dat eerder beperkende, 'methodologisch correcte' definities en invullingen de overhand gaan nemen en aldus net de creativiteit om deze maatschappelijke uitdagingen ook in het hart van de kunstensector binnen te brengen, gaan fnuiken.

Omgaan met de stedelijke demografische en sociale realiteit (deze van een toenemend aantal jongeren, van een zeer reële diversiteit en van een grote groep niet bereikte inwoners en jongeren, bv. uit technisch en beroepsonderwijs) moet een opdracht zijn voor elke organisatie, ongeacht de functie of grootte. Dat 'omgaan met' neemt in een divers landschap diverse vormen aan: meer artistiek georiënteerde organisaties kaarten diversiteit en de omgang ermee aan als thema of element van artistieke keuzes; kunsteducatieve en sociaal-artistieke organisaties focussen meer op de 'deelhebbende' kant van participatie, terwijl presentatieplatformen net meer inspanningen zullen leveren om aan publieksverbreding te doen ('deelnemende' participatie). Wel lijkt het alsof het nu enkel een aandachtspunt is van enkele kleinere organisaties. Dat er tot op heden zo weinig organisaties deze functie als kerntaak zien, lijkt op het eerste zicht onrustwekkend. **Cultuureducatie en -participatie zouden centraler kunnen staan in de verbindingen die organisaties met elkaar maken, zodat afzonderlijke inspanningen een groter draagvlak of meer impact krijgen en zodat er een vorm van kwadratering van de vele zinvolle en effectieve, maar eerder kleinschalige, initiatieven plaatsvindt.**

Participatie is een transversaal gegeven, het is een energie die door het kunstenveld zou moeten lopen en die middels allerlei samenwerkingen win-win situaties kan opleveren. Zo kunnen kleine organisaties bijvoorbeeld 'massa' halen bij grote en kunnen grote organisaties 'know-how' over diversiteit halen bij kleine. Zo kunnen organisaties voor volwassenen know-how halen bij organisaties die met kinderen/jongeren bezig zijn omtrent educatie, enz.

Bildung is aan de orde, dat nastreven is een opdracht

"Vechten voor ieders recht op toegang tot kunst, ook die van babies", poneerde een deelnemer aan de brainstormsessie. Het vat de uitdaging mooi samen: voor hen die het niet weten, voor hen die het meest kwetsbaar zijn, voor hen die het pas langzaam zullen beseffen, voor hen die de omgeving ontberen waar kunst en cultuurbeleving evident zijn: daarvoor moeten alle kunstactoren toch het meest opkomen? **Meer en meer**

Het kunstenveld in Antwerpen. Een schets anno 2015 en een charter voor de toekomst.

stemmen pleiten ervoor dat het oude *Bildungsideaal* terug hard geclaimd wordt door de sector, met een overheid die zijn opvoedende functie ten overstaan van zijn burgers terug duidelijk durft op te nemen en te benoemen, en als zodanig budgetten oormerkt, transparantie vergroot en niet blijft hangen in het marktgericht rendementsdenken. Kunstenaars blijven ons eraan herinneren dat we in een samenleving wonen, dat is iets anders dan in een economie.

Antwerpen heeft met al die diversiteit en jeugdigheid een enorm potentieel aan kunstenaars dat kan aangeboord worden

De maatschappelijke uitdaging die zich stelt is er één waarbij grote groepen die niet deelnemen en ook niet 'deelhebben' aan het kunst- en cultuurleven, daartoe onvoldoende kansen krijgen. Met name gaat het in Antwerpen om mensen met een etnische achtergrond en jongeren. Dat deelhebben moet absoluut verder gaan dan publieksverbreding: dat is *too little too less*. Zonder afbreuk te doen aan de artistieke kwaliteit van wat er tot op heden werd gemaakt, gepresenteerd en gedeeld, moet intenser ingezet worden op deze groepen. **Pas wanneer jongeren en mensen met een etnische achtergrond meer, veel meer dan nu het geval is, ook als maker, medewerker en bestuurder betrokken worden, zullen ze in staat zijn volwaardig deel te hebben aan de artistieke praktijken binnen de stad. Een groot artistiek potentieel wordt nu onvoldoende aangeboord.** Hierop inzetten kan heel confronterend zijn, vooral omdat belangrijke waarden, als artistieke kwaliteit, in vraag zullen gesteld worden. Wie die confrontatie aangaat, moet gewaardeerd worden.

Een stap daartoe is dat kunstenaars zich nestelen – niet: zich isoleren – in buurten waar grote groepen mensen wonen voor wie de samenleving minder eenvoudig en evident is. Er zijn enkele goede voorbeelden die artistieke activiteit, samenwerking, duurzaamheid en maatschappelijke betrokkenheid op die wijze hebben proberen vorm te geven in de negentiende eeuwse stadsgordel (bv. De Roma, Rataplan, galleries in Borgerhout, Antwerpen Averechts en Behoud de Begeert in Permeke, Troubleyn/Laboratorium, Extra City, Matterhorn, ...). Stedenbouwkundigen breken zich het hoofd hoe ook de twintigste eeuwse gordel rond Antwerpen op eenzelfde manier kan geherwaardeerd worden. Hoe lang nog zullen enkel cultuurcentra, bibliotheken, jeugd- en sportwerkingen zo goed als de enigen zijn die in deze gebieden actief zijn? Maar ook: hoe kunnen artistieke organisaties slimme antwoorden bieden op de schijnbaar onvermijdelijke *gentrification* die hun aanwezigheid lijkt mee te brengen?

Zo verwoordde een deelnemer aan de landschapssessie de opdracht aan de sector: **“Voor de stad en de wereld: de actieradius van het kunstenveld verbreden. Kunst brengen bij bevolkingsgroepen die nooit met kunst geconfronteerd worden, met het overgrote deel van de bevolking dus. Laten we wel zijn: een nagenoeg onmogelijke taak.”** Dit is eigenlijk maar de helft van de opdracht, want het gaat natuurlijk niet om 'kunst brengen' zoals 'de paters beschaving brachten'. Meer is het kunst brengen zoals we die aan onze eigen mondige kinderen willen brengen, met de grote verwachting dat ze ons heel snel verrassen en betrekken in hun eigen verbeelding. En met het pijnlijke besef dat we al te lang blind zijn geweest voor hun eigen artistieke kracht, hun eigen dromen en hun autonomie.

De kracht van het ontwikkelings- en wroetwerk

Ontwikkeling lijkt niet alleen voor de burger, maar ook voor de overheid, weinig zichtbaar. Het decreet bepaalt deze functie als “het ontwikkelen of begeleiden van de

artistieke praktijk, talent, carrière en oeuvre, waarbij het proces, het onderzoek en het artistieke experiment primeren op een concrete output”.

Erken de kracht van ontwikkelingswerk: koester ze, op alle domeinen

Eenzijds verlangen alle wroeters een **erkenning** van hun werk. Waar het kunstendecreet de functie ‘ontwikkeling’ nu duidelijk benoemt, is dat voor het lokaal bestuur minder duidelijk. Nochtans ziet ook dat bestuur het belang ervan in, getuige de steun aan Studio Start (kunstenaarsateliers) of, op een heel andere domein, de focus op ontwikkeling van de creatieve economie. Niet alleen voor beeldende kunsten of creatieve industrie is het kleinschalige startende werk de humus van een goed kunstenlandschap. Ook in de muziek en podiumkunsten geldt dit.

Herken de specifieke eigenschappen van ontwikkelingswerk: benoem ze, maak ze zichtbaar

Anderzijds, en aansluitend, is er het ‘licht frustrerende’ gevoel dat deze functie **onvoldoende herkend wordt als belangrijk en cruciaal**. Wanneer Antwerpse kunstenontwikkelaars elders gevraagd worden om hun expertise te delen, spreken we eigenlijk over een onderschat *exportproduct*. Organisaties die focussen op ontwikkeling, zoals werkplaatsen, zijn zelf ook vaak internationaal verknoopt en zorgen – onzichtbaar – ook voor een zekere vorm van uitstraling. Wanneer in discussies over ‘wordt er niet te veel gecreëerd?’ ook toonmomenten en eerstelingen van jonge kunstenaars of organisaties betrokken worden alsof het reeds volwaardige producties zijn (‘die slechts drie keer spelen’), wordt er onvoldoende ingezien dat het normaal is dat zoveel zaken die vers van de labotafel komen, slechts even getoond worden: dat is het artistieke equivalent van *testen of het werkt*.

Bovendien ligt de focus veelal op de ontwikkeling van artiesten, terwijl ook organisaties en concepten ontwikkelen. Organisaties die nieuwe vormen van participatie bedenken en testen, doen ook aan cruciale ontwikkeling. Dit is *artistiek ondernemerschap*: creativiteit binnen en toegepast op de artistieke praktijk.

Disciplines en functies die elkaar versterken

De kunsten zijn, dat tonen de subsidiecijfers, een Vlaamse materie, waar het lokale bestuur een belangrijke ondersteunende (infrastructuur!) en stimulerende rol kan opnemen. En in Antwerpen ook daadwerkelijk opneemt. Of er niet te veel theater en beeldende kunst en te weinig hedendaagse dans of digitale kunst is, is geen materie om lokaal bij stil te staan. Wat wel lokaal speelt, is hoe actoren in het veld elkaar ook over disciplines heen, kunnen versterken. Een meer uitgesproken afstemming en samenwerking om samen het hoofd te bieden aan de maatschappelijke uitdagingen is hier bijvoorbeeld aan de orde; in die zin is het jammer vast te stellen dat sommige actoren overlegfora als dat van AKO links laten liggen. Kunst betreft vaak een allerindividueelste expressie en ervaring, zeker, maar dat mag geen excuus zijn om zich in het naar buiten brengen ervan te blijven isoleren. Grote cultuurinstellingen hebben zonder twijfel een focus die ver boven het lokale ligt, maar dat mag evenmin een excuus zijn om blind te zijn voor de lokale maatschappelijke uitdagingen. Dat geldt des te meer in een tijdperk waar de stedelijke problematiek erg gelijk loopt met de mondiale – vaak meer dan met de regionale of nationale.

Kijkend met een functiebril op de neus valt op hoe weinig organisaties participatie (‘deelhebben aan kunst’) en reflectie (‘de reflectie en kritiek op kunst en het stimuleren en toegankelijk maken ervan’) als kerntaak zien, terwijl misschien net daar de sleutels liggen om het democratisch deficit dat de kunsten te veel te beurt lijkt te vallen, weg te

Het kunstenlandschap in Antwerpen. Een schets anno 2015 en een charter voor de toekomst.

werken. Volgend engagement nemen de AKO-leden – zelfs al is het niet bij iedereen een kerntaak – wel graag op: **ieder zal op zijn manier met zijn of haar middelen en focus, verstandig, creatief en met daadkracht omgaan met de stedelijke maatschappelijke realiteiten.** Ieder zal bij elkaar de expertise blijven zoeken en benutten om dat verstand, die creativiteit en de slagkracht te vergroten.

Over productie en verspreiding

De visienota van minister Sven Gatz zegt over kunstproductie (in het decreet is deze functie “het creëren, realiseren, distribueren en promoten van een artistiek werk”) en -verspreiding (de functie presentatie staat voor “het delen van het gecreëerde en geproduceerde artistieke werk met een publiek”) het volgende: “Verspreiding is een gedeelde verantwoordelijkheid van verspreidende en producerende actoren, waarbij op innovatieve wijze collectief aan publieksopbouw en -vernieuwing kan worden gewerkt, met een win-win voor beiden. Vanuit het nieuwe Kunstendecreet moeten initiatieven voldoende ruimte krijgen om te investeren in de verspreiding van producties en moet er nauwer worden toegezien op verspreidingsplannen van organisaties wanneer zij inzetten op productie. De beoordelingsprocedures moeten mee potentiële verspreidingskansen of -problemen in overweging nemen. Via monitoring van vraag- en aanbodzijde moeten we kunnen bijsturen indien nodig. Enkel door een evenwicht te vinden tussen vraag- en aanbodzijde, m.a.w. een betere afstemming tussen productie en verspreiding, kan de creatie gevaloriseerd worden. Te veel producties verdwijnen nu noodgedwongen na de première(reeks).” De bal wordt dus ook in het kamp van de aanvragers gelegd.

Schoonheid kan er moeilijk te veel zijn. De Antwerpse kunstensector gaat niet zo makkelijk mee in de analyse dat er een onevenwicht is tussen vraag en aanbod. Natuurlijk zijn er actoren die, ook artistiek, minder waardevol werk lijken te maken of te presenteren. Een systeem van subsidiebeoordeling via commissies is een werkzaam middel om bij wijze van spreken het kaf van het koren te scheiden. Een systeem waarbij presentatoren andere zijn dan producenten ook: zo creëert de sector zijn eigen deugdelijkheid, want het zijn programmatoren in kunstencentra en cultuurcentra die (artistieke) keuzes maken. De economische (markt)logica die onderliggend is aan elk probleem dat in vraag- en aanbodtermen wordt gesteld, verschuift het debat echter naar plekken die verwijderd zijn van waar het in de kunsten om draait: dingen maken en tonen die (nog) niet gevraagd worden. Dat is waar artistieke creatie verschilt van creatieve en culturele ‘industriële’ productie.

In vraag-aanbod termen is, zoals hoger gesteld, een resultaat van ontwikkelingswerk, geen productie. Dat meetellen in de statistieken en dan wijzen op overproductie, is fout. Meer mensen (vaak: meer kinderen en klassen) die kunst willen zien en beleven niet kunnen bedienen omdat de middelen of infrastructuur ontoereikend zijn, dat is een reëel verspreidingsprobleem. Cultuurcentra die te weinig kunnen weerstaan aan de druk van de door media en reclame opgehemelde succesproducties en daardoor minder plaats of budget hebben voor zoekende, verwonderende creatie, is er ook één. Dat producenten dan zelf oplossingen zoeken en op straten, pleinen, huiskamers of klassen spelen zonder dat ze de theaterzaal missen, zijn te ondersteunen vormen van presentatie. Dat er een erg dynamisch en uiterst belangrijk circuit ontstaat van kleine festivals en initiatieven die formats aanbieden waar beginnende en/of zoekende en/of experimenterende kunstenaars hun werk kunnen tonen, is een onderdeel van de diversiteit van het Vlaamse landschap dat de sleutel is tot blijvende artistieke ontwikkeling van een hele regio. Om die verspreiding mogelijk te maken, om een publiek te

betrekken voor wat net iets minder voor de hand ligt, voor wat voorbij de bewonderingsmachine van de snelle marketing en dominante beleveniseconomie gaat, moeten er **middelen voor presentatie geormerkt worden**, bij beleid, binnen de cultuursector en binnen andere domeinen, zoals in scholen.

De Antwerpse kunstensector omarmt ieder die wil meewerken aan het oplossen van het onderspreidingsprobleem. Zo kan straks sterke publieksverbreding en actieve participatie geen uitdaging maar een resultaat zijn. Daartoe wordt in eerste instantie de dialoog opgestart met de Antwerpse cultuurcentra en bij uitbreiding met alle presentatoren.

Duurzame aandacht voor duurzaamheid

Wat met duurzaamheid, hét thema van de vorige jaren? Het is zeker nog belangrijk, maar misschien al meer ingeburgerd. Toch blijft er een lange weg te gaan: hoe rapporteren de kunstenuitvoeringsorganisaties over de duurzaamheid van hun werking? hoe weten ze of hun voorbeeld en houding impact heeft? **Een volgehouden aandacht** hiervoor (dus ook van mensen en middelen) blijft aangewezen – dat het in de dossiers een plek krijgt en dat de financiers het, met het nodige geduld, blijven steunen.

Een sector die alle kinderen en jongeren omarmt

De belangrijkste demografische evolutie in Antwerpen de komende tien jaar is de grote toename van het aantal kinderen en vanaf 2020 tieners. Kinderopvangorganisaties en basisscholen worstelen met een capaciteitsprobleem.

Deze eenmalige stijging van het aantal kinderen is een **uitgelezen kans voor de cultuursector om grote groepen toekomstige burgers cultureel en artistiek te vormen** tot mondige, leergierige, open en creatieve geesten. Zij kan het capaciteitsprobleem relatief eenvoudig opvangen indien ook grotere, klassiek volwassengerichte organisaties hun programma actief openstellen naar kinderen, jongeren, gezinnen en scholen: nu blijven voortdoen als altijd en denken dat de jeugdtheaters, 'school-gezelschappen' en kinderateliers het maar moeten oplossen, is als het hoofd in het zand steken. Partnerships met kinder- en jongerenkunstenuitvoeringsorganisaties, met jeugdorganisaties en met scholen moeten net als participatiewerking naar jongeren voor iedereen (dat is: organisaties én beleid) voorrang krijgen.

Besluit

Antwerpen is te groot, zou men kunnen denken, om een overzichtelijke schets te maken van wat er gaande is en leeft in de kunsten. Elke poging tot *mapping*, lezing, interpretatie of beschrijving is onvolledig en doet geen recht aan de verscheidenheid en gelaagdheid van de sector.

Wanneer we nog een stap hoger zetten en meer afstand nemen, benoemen we die verscheidenheid en gelaagdheid, net als de Vlaamse landschapstekening dat deed, als één van de krachtigste eigenschappen van een bloeiend en boeiend kunstklimaat.

Er komen daarbij alvast voor het Antwerpse veld ook enkele niet mis te verstane tekortkomingen naar boven:

- dat de grootste maatschappelijke uitdaging voor de kunsten is meer groepen deel te laten uitmaken van de kunstpraktijk en met name meer mensen van etnische origine, meer mensen in armoede, meer mensen die kortgeschoold zijn en meer jongeren – dat de participatiefunctie en de reflectie van de rol die kunst daarvoor kan betekenen als een energie door alles en iedereen binnen de sector heen zou moeten vloeien;
- dat er een probleem van erkenning en herkenning is van het basis wroetwerk dat ontwikkeling met zich meebrengt – een probleem waar het beleid door lichte accent- en aandachtverschuivingen aan kan verhelpen;
- dat niet zo'n groot probleem van samenwerking over disciplines en functies heen is (natuurlijk: alles kan beter of intenser) maar wel van aansluiting van de grote cultuurinstellingen bij het stedelijk kunstenveld van veelal kleine organisaties; dat samenwerking vooral een uitdaging is voor thema's als participatie, duurzaamheid en het betrekken van een grote aankomende en aangroeiende groep kinderen en jongeren
- dat het probleem van overproductie overschat en van onderspreiding sterk onderschat worden. Dit probleem wordt soms al creatief opgelost door actoren die presentatie als kerntaak hebben (en dat kunnen ook productiekernen zijn, maar in ieder geval zijn het, buiten het kunstendecreet om ook de cultuurcentra); ze moeten gesteund worden om niet voor de makkelijke weg te kiezen, maar partners te zijn in ... de kunsten.
- dat een duurzame omgang met het thema duurzaamheid noodzakelijk blijft als men men de trage transitie daadwerkelijk wil blijven voltrekken.
- dat het vijf voor twaalf is om binnen de sector zelf aan capaciteitsuitbreiding te doen om een grote groep nieuwe kinderen en jongeren mee te nemen in het beste dat kunst en cultuur voor een samenleving en haar leden kunnen betekenen.

Samen met terloops geformuleerde maar daarom niet minder relevante opmerkingen (dat infrastructuur en het onderhoud ervan belangrijk zijn en de lokale overheid daar een cruciale rol in kan spelen, dat variëteit moet gekoesterd worden, dat er betere afstemming kan zijn met de kunsthogescholen, dat Antwerpen voor de meeste kunstenuorganisaties niet het eindpunt is, dat een intenser en langer gesprek met cultuurcentra van belang is, ...), vormen deze tekortkomingen de basis van het tienpuntenprogramma waar de AKO-leden zich achter scharen.

Charter van de leden van het Antwerps Kunsten Overleg naar aanleiding van het Antwerpse kunstenlandschap 2015

Het Antwerps Kunsten Overleg, met als leden

1. 5 voor 12
2. Antwerp Art
3. Antwerpen Averechts
4. Arenberg
5. Behoud de Begeerte
6. Berlin
7. Champ d'Action
8. Compagnie Marius
9. Cote Jardin
10. De Roma
11. de Roovers
12. detheatermaker
13. De Tijd
14. De Veerman
15. deSingel
16. Eastman
17. Extra City Kunsthal
18. Festival 0090
19. Fiëbre
20. Froe Froe
21. Kunsthuis Opera Vlaanderen Ballet
Vlaanderen
22. KBVV
23. HETPALEIS
24. I Solisti del Vento
25. Klein Verzet
26. Kopspel
27. kunstZ
28. Kunst/Werk
29. Laika
30. luxemburg
31. Madam Fortuna
32. MartHa!tentatief
33. Monty
34. Muziektheater Transparant
35. MT De Kolonie
36. Prospekta
37. Sering
38. SKaGeN
39. Speelman
40. tg STAN
41. Theater De Spiegel
42. Theater Zuidpool
43. Theaterwerkplaats Rataplan
44. Toneelhuis
45. Trix
46. Troubleyn / Jan Fabre
47. Tuning People
48. Tutti Fratelli
49. Villanella / DE Studio
50. Walpurgis
51. Ward/Ward
52. WP Zimmer
53. Zomer van Antwerpen

schaart zich achter de volgende punten. Elke organisatie zal, zoveel als mogelijk en gepast binnen de eigen doelstellingen en werking, daar zijn verantwoordelijkheid in nemen. Dat zal het Antwerps Kunsten Overleg eveneens doen. De Antwerpse Kunstensector rekent erop dat het stedelijke en Vlaamse beleid en alle andere sectoren hen daarin volgen: deze tien punten zijn met andere woorden stuk voor stuk transversaal te benaderen en niet alleen vanuit het (beleids)domein cultuur.

1. Kunstenaars, kunstorganisaties en kunstinstellingen zien de taak om de kunsten deel te laten uitmaken van de hele samenleving als een belangrijke uitdaging. Onze grootste maatschappelijke uitdaging voor de komende vijf jaar is meer groepen deel te laten uitmaken van de kunstpraktijk en met name meer mensen van etnische origine, meer mensen in armoede, meer mensen die kortgeschoold zijn en meer

jongeren. We gebruiken elk op onze manier onze eigen kracht daarvoor: we thematiseren de problemen, we passen onze werking en/of communicatie aan, we sluiten nieuwe allianties en/of zoeken minder voor de hand liggende plekken op. We zetten in op een grotere impact, we vernieuwen het *Bildungsideaal* en we verheugen ons op de ontsluiting van veel nieuw artistiek potentieel.

2. We koesteren de biodiversiteit en variëteit van het Antwerpse

kunstenlandschap. Daarom werken we samen met elkaar of vullen we elkaar aan; tegelijk vinden we het net een teken van duurzaamheid en dynamiek wanneer we elk apart uitgedaagd worden het net iets anders en beter te doen dan onze collega's.

3. Het eindpunt van de Antwerpse kunsten ligt in de wereld. Antwerpen is voor de kunstenaars en hun organisaties niet het eindpunt: het is ook het beginpunt van een (inter)nationale blik en werking, voor iedereen, steeds meer. Zowel de media als de politiek (in al haar beleidsdomeinen) spelen daarin een cruciale rol.

4. We dragen een duurzaam (kunsten)beleid uit, in woorden en daden. We willen de (vaak trage) transitie naar een duurzamer samenleving daadwerkelijk blijven voltrekken door in onze eigen werking het voortouw te nemen en het voorbeeld te geven.

5. Ontwikkelingswerk in de kunsten, dat is het 'onzichtbare' zichtbaar maken. Wij voelen onze inspanningen voor het krachtige basis wroetwerk dat ontwikkeling met zich meebrengt, onvoldoende gewaardeerd in het stedelijk kunstenbeleid en zijn bereid sterker te investeren in de 'onzichtbare' zichtbaarheid ervan.

6. Onderspreiding en presentatie aanpakken is een gedeelde verantwoordelijkheid. We willen dat er meer kunst getoond kan worden. We zijn daar zelf creatief in, bijvoorbeeld met nieuwe presentatievormen, maar we roepen ook actoren buiten het kunstendecreet, zoals de cultuurcentra, de scholen en de media, op om met ons partners te zijn in de kunsten.

7. Bijzondere aandacht heeft de snel groeiende groep kinderen en jongeren. We engageren ons om binnen de sector op een creatieve manier aan capaciteitsuitbreiding te doen om de snelgroeiende groep kinderen en jongeren mee te nemen in het beste dat kunst en cultuur voor een samenleving en haar leden kan betekenen.

8. De aansluiting van de grote kunstinstellingen bij het stedelijke kunstenveld moet beter. De grote kunstinstellingen zijn nu al steeds minder eilanden van macht en middelen in het kunstenveld: die openheid moet veralgemeend en bevorderd worden, zeker met de genoemde uitdagingen voor ogen.

9. Ontwikkeling in de kunsten hangt ook af van de opleidingen. We zijn gebaat met (nog) meer afstemming met de kunsthogescholen, zeker nu ontwikkeling benoemd is als een specifieke functie in het kunstendecreet. Besparen in het kunstonderwijs is net zo erg als besparen in het kunstenveld.

10. Goede en onderhouden infrastructuur zijn cruciaal. Sterke kunstenaars en een goed artistiek klimaat zijn de basis van ons werk; werkingssubsidies zijn daartoe een belangrijk middel, net als andere vormen van financiering. Kunnen beschikken over een goede en onderhouden infrastructuur is dat ook.

COLOFON

Deze landschapsschets is het resultaat van een gezamenlijk denkproces van hierboven vermelde personen en organisaties.

Het **initiatief** tot deze landschapsschets werd genomen door het Antwerps Kunsten Overleg.

Villanella / DE Studio, Toneelhuis en HETPALEIS zorgden voor logistieke ondersteuning.

Het 'oude' en 'nieuwe' AKO-bestuur dat de tekening verder heeft afgewerkt bestaat uit Luk Van den Bosch, Elsemieke Scholte, Marc Verstappen, Patrick Sterckx, Denis Van Laeken, Barbara Wyckmans, Tom Rummens, Daan Simons, Eline Van Hoye, Amelie Aernaudts en Gerardo Salinas.

De **redactie** werd verzorgd door **Bruno Verbergt (TouchTime)**.

Antwerpen, 20 augustus 2015.

TouchTime

**studio for developments in hybrid enterprises
probably not a gallery**

TouchTime is een coöperatieve vereniging voor productie, management en beleid van kunst en cultuur.

Als coöperatie deelt TouchTime kennis over hoe kunsten en cultuur werken, hoe goede ideeën gerealiseerd kunnen worden, hoe kunstenaars betrokken kunnen en willen worden, hoe een beleid een verschil kan maken en hoe strategie en kwaliteit het met elkaar kunnen vinden.

Coöperanten zijn o.a. Monty, Kopspeel, Kaaitheater, Campo, Europees Jeugdfilmfestival, Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten, de School van Gaasbeek en Zomer van Antwerpen.

Het kunstenlandschap in Antwerpen. Een schets anno 2015 en een charter voor de toekomst.